

12 EYLÜL KİME YARADI?

Aydınlık Dergisi, 12 Eylül 2004

Yıldırım Koç

12 Eylül darbesinin üzerinden 24 yıl geçti. 12 Eylül darbesini geçmişte ağırlıklı olarak 24 Ocak istikrar tedbirleriyle birlikte değerlendirdik. Hatta, Kenan Evren'in, 12 Eylül olmasaydı 24 Ocak kararlarının uygulanamayacağına ilişkin saptamasını da hepimiz hatırlarız. Ancak, 12 Eylül salt yeni uluslararası işbölümünün gerektirdiği düzenlemelerin yapılabilmesi için mi gerekliydi? Yoksa, ABD emperyalizminin bölgemizde hakim olma çabaları, en az istikrar programının uygulanması kadar önemli miydi? ABD'nin politikalarının önemli ve hatta belirleyici olduğunu düşünüyorum.

Türkiye 1950'li yıllarda ikili anlaşmalarla ve Amerikan üsleriyle, ABD ile yoğun bir askeri ilişki geliştirdi. Bu askeri ilişkinin Türkiye'ye olumsuz etkileri 1960 yılında başladı. 1960 yılında İncirlik'ten kalkan U-2 casus uçağının Sovyetler Birliği üzerinde düşürülmesi, 1961 yılında füze krizi, sorunların başlangıcı oldu. Türkiye, 1963-64 yıllarında Kıbrıs'ta Rumların katliamını engellemek istediğinde, karşısında ABD'yi buldu. ABD Başkanı Johnson, dönemin Başbakanı İsmet İnönü'ye gönderdiği mektupta, Türk ordusunun elindeki silahların NATO'ya ait olduğunu ve Kıbrıs'a yönelik bir operasyonda kullanılamayacağını belirtti. Ayrıca, "Kıbrıs'a müdahale ederseniz ve bu nedenle Sovyetler Birliği size saldırırsa, NATO ve ABD sizi korumayacaktır," deniyordu.

Bu olay sonrasında Türkiye'de milli çıkarların korunabilmesi için daha bağımsızlıkçı bir çizgi izlenmesi gerektiği daha iyi anlaşılmaya başlandı. ABD ile yapılmış olan ikili anlaşmalar, Ortak Savunma İşbirliği Anlaşması ile biraraya getirildi ve 3 Temmuz 1969 günü imzalandı. ABD bu arada Türkiye'de haşhaş ekiminin yasaklanmasını istedi. Ekim alanları 1970 yılı Ekim ayında Bakanlar Kurulu tarafından bir miktar kısıtlandı. Ancak, ABD memnun olmadı. Türkiye'de haşhaş ekimi ve afyon üretimi 12 Mart 1971 askeri müdahalesinden hemen sonra tamamıyla yasaklandı. 100 bin haşhaş ekicisi aile büyük sıkıntıya girdi. ABD, yasaklama karşılığında 30 milyon Dolar yardım sözü vermişti. Bunun ancak üçte biri ödendi.

1974-1980 dönemindeki hükümetler, birçok önemli konuda ABD'nin talimatları dışında bir çizgi izlediler. ABD, bu hükümetlere istediğini yaptırılmayınca, ajanları aracılığıyla sürdürdüğü çalışmalar sonucunda, ulusumuzu birbirine düşürdü ve 12 Eylül'ü "gerekli ve hatta zorunlu" gibi gösterecek şartları yarattı.

ABD bu yıllarda Vietnam yenilgisinin şokunu yaşıyordu. ABD silahlı kuvvetleri 1965-1972 döneminde Vietnam'da 59 bin ölü ve 300 binden fazla yaralı kaybına uğramıştı. Dünyanın süper gücü ABD, Vietnam'dan geri çekilmek zorunda kalmıştı.

ABD'yi kızdıran gelişmelerin ilki, Türkiye'de 12 Mart sonrasında yasaklanan haşhaş ekiminin 1 Temmuz 1974 günü serbest bırakılmasıydı. İkinci adım, uluslararası antlaşmalardan doğan hakkın kullanılarak, katliamı önlemek amacıyla Türk Silahlı Kuvvetleri'nin 20 Temmuz 1974 günü Kıbrıs'a çıkmasıydı.

ABD, haşhaş ekiminin serbest bırakılmasına ve Kıbrıs'ın kuzeyinin kurtarılmasına silah ambargosu ile karşılık verdi. ABD'nin Türkiye'ye silah satışları 5 Şubat 1975 tarihinde durduruldu. 200 milyon Dolarlık bir yardım da askıya alındı. Türkiye bu tehdide iki onurlu tavırla cevap verdi. Silah ambargosunun başlamasından 4 gün sonra, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada, Türkiye'deki ABD üslerinin kapatılacağı bildirildi. Ambargodan bir hafta sonra da, 13 Şubat 1975 günü Kıbrıs Türk Federe Devleti kuruldu. 25 Temmuz 1975 tarihinde ise, Türkiye ile ABD arasında imzalanmış olan anlaşma Türkiye tarafından tek taraflı olarak feshedilerek, ABD'ye ait 21 üs ve tesise el konu; buralardaki ABD bayrağı indirildi; yerlerine Türk bayrağı çekildi.

ABD önce bu gelişmeleri fazla önemsemedi. Ancak, 1978 yılında iki önemli gelişme yaşandı. Ortadoğu'da ABD'nin en yakın müttefiki olan İran'da Rıza Şah Pehlevi'nin diktatörlüğünü deviren Humeyniciler, ABD üslerini kapattılar ve Amerikalıları kovdular. Ayrıca, Afganistan'da Sovyetler Birliği yanlısı bir yönetim darbe yaparak işbaşına geldi ve ardından Sovyetler Birliği silahlı kuvvetleri Afganistan'ı işgal etti. ABD, Ortadoğu'da Sovyetler Birliği karşısında önemli stratejik kayıplara uğradı.

Bu süreçte ABD'nin Türkiye'ye tavrı değişti. Hürriyet Gazetesi'nin 11 Şubat 1979 günlü sayısında, "İran'ın dinleme boşluğunu ancak Türkiye doldurur" başlıklı bir haber yer alıyordu. ABD, Türkiye'deki askeri üslerini elde edebilmek amacıyla yeniden görüşmeleri hızlandırdı. Ancak bir türlü sonuç alamadı. 1978 ve 1979 yıllarında bir savunma işbirliği anlaşması imzalanamadı. Türkiye'de olaylar yoğunlaştırıldı. Can güvenliği ortadan kaldırıldı. Piyasalara müdahale edildi. Tüm bu gelişmeler sonucunda iktidar değişti. Ancak yeni hükümet de bu anlaşmayı sonuçlandırmadı. Bunun üzerine 12 Eylül askeri müdahalesi yapıldı. Müdahalenin ardından Türkiye ile ABD arasındaki Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması 18 Kasım 1980 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından onaylandı ve 1 Şubat 1981 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi. Amerikan üsleri ve tesisleri yeniden açıldı. Ayrıca, Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına geri dönüşüne ilişkin olarak Türkiye'nin yıllardır sürdürdüğü çizgiden vazgeçildi. Askeri yönetim, bu konuda da ABD'nin isteklerini yerine getirdi.

Türkiye'nin milli çıkarlarına böylesine zarar verecek davranışların kamuoyu gözünde haklı gösterilebilmesi için milletimiz birbirine düşman edildi. Bugün hatırlarken bile çok büyük üzüntü duyduğumuz kavgalar yaşandı. Millet canından bezdirildi. 12 Eylül'le birlikte kendisinin ve yakınlarının canının kurtarıldığına inanan insanlarımız, Türkiye'nin yeniden ABD üssü haline getirilmesine, Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadına dönmesiyle önemli bir kozun elimizden kaçırılmasına tepki göstermedi veya gösteremedi.

ABD, 12 Eylül'le birlikte, İran'da ve Afganistan'da kaybettiği mevzileri Türkiye'de telafi ederek Ortadoğu'daki etkinliğini sürdürdü. 12 Eylül'ü, 24 Ocak istikrar tedbirlerinin yanı sıra, konunun bu boyutuyla da düşünmekte yarar var.